

**Rozwód. Materialnoprawne
podstawy rozvodu oraz
postępowanie odrębne
w sprawie o rozwód.
Komentarz praktyczny wraz
z wzorami pism procesowych**

Wydanie 3.

Rozdział I. Ogólna charakterystyka rozvodu

Małżeństwo

Obowiązujący w Polsce Kodeks rodzinny i opiekuńczy z 25.2.1964 r. nie zawiera definicji pojęcia małżeństwa. Natomiast w doktrynie pojawiają się różne, a jednak zbliżone treściowo definicje małżeństwa [A. Walaszak, *Zarys prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Warszawa 1971, s. 23; S. Grzybowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1980, s. 35; J. Winiarz, w: J.S. Piątowski (red.), *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Wrocław 1985, s. 38 i n.; J. Winiarz, J. Gajda, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1999, s. 37; J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1996, s. 62; T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 1949, s. 18]. Definicje te jednak nadmiernie rozbudowują części opisowe. Dlatego przyjmuje się, że **małżeństwo** jest to formalnoprawny związek mężczyzny i kobiety, zawarty zgodnie z przepisami obowiązującego prawa dla celów prawem tym przewidzianych [A. Zieliński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie (aktualizacja G. Jędrejek)*, Warszawa 2011, s. 48].

Prawo polskie przyjmuje **zasadę trwałości związku małżeńskiego**, która wynika z Konstytucji RP:

Zasada trwałości
małżeństwa

- 1) art. 18, który gwarantuje opiekę i ochronę Rzeczypospolitej Polskiej małżeństwu, jako związkowi kobiety i mężczyzny, rodzinie, macierzyństwu i rodzicielstwu;
- 2) art. 71 ust. 1, który nakazuje, żeby państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględniało dobro rodziny.

Wyrazem realizacji zasady trwałości związku małżeńskiego są również niektóre przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, np.:

- 1) art. 4 – którego celem jest zapobieganie zawieraniu związków małżeńskich w sposób lekkomyślny;

Część I. Materialnoprawne podstawy rozwodu

- 2) art. 10 § 1 – który zakazuje zawierania małżeństw osobom zbyt młodym do podejmowania tak poważnych decyzji, jak zawarcie związku małżeńskiego;
- 3) art. 13 § 1 – zakazujący zawierania małżeństwa osobom, które już pozostają w związku małżeńskim.

Rozwód

Zasada trwałości małżeństwa nie oznacza jego nierozzerwalności, dlatego art. 56 § 1 KRO przewiduje możliwość **rozwiązania małżeństwa przez rozwód**, jeżeli między małżonkami nastąpił **zupełny i trwały rozkład pożycia**.

Ustawodawca polski ustawą z 21.5.1999 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks cywilny, Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 1999 r. Nr 52, poz. 532) wprowadził do prawa rodzinnego nową, nieznaną dotąd prawnu polskiemu instytucję **separacji**.

Separacja

Różni się ona od instytucji rozwodu tym, że do orzeczenia separacji **wystarczy zupełny** (a nie również trwały, jak przy rozwodzie) **rozkład pożycia**.

Ponadto małżonkowie pozostający w separacji **są nadal w trwałym związku małżeńskim**, co sprawia, że **nie mogą oni zawierać nowego małżeństwa** (art. 56 § 1 i art. 61¹ § 1 KRO).

Różnica dotyczy również nazwiska po rozwodzie i separacji. Podczas kiedy małżonek rozwiedziony może w ciągu **3 miesięcy** od chwili uprawomocnienia się orzeczenia rozwodu powrócić do nazwiska, które nosił przed zawarciem małżeństwa, małżonek pozostający w separacji takiego uprawnienia nie ma.

Wracając do problematyki rozwodu, stwierdzić należy, że instytucja rozwodu jest tak dawna, jak instytucja małżeństwa i znana była już w prawie antycznym (babilońskim, asyryjskim, hetyckim, egipskim, greckim i rzymskim) (A. Zieliński, Prawo rodzinne i opiekuńcze w zarysie, s. 132).

W Polsce instytucja rozwodu została wprowadzona na całym terytorium państwa dekretem z 25.9.1945 r. – Prawo małżeńskie (Dz.U. Nr 48, poz. 270 – akt uchylony), które weszło w życie 1.1.1946 r. (poprzednio obowiązywało tzw. Prawo dzielnicowe).

W myśl art. 24 dekretu sąd orzekał rozwód na żądanie jednego małżonka, jeżeli uznał, że względ na dobro niepełnoletnich dzieci nie stoi temu na przeszkodzie, oraz gdy stwierdził stały rozkład ży-

cia małżonków spowodowany zachowaniem się lub stanem zdrowia drugiego małżonka. Należy zaakcentować, że na podstawie tego przepisu w judykaturze sformułowano zasadę, że **nie może żądać rozwodu małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia małżeńskiego** (orz. SN z 28.5.1948 r., WaC 126/48, Zb. Urz. 1948, Nr 3, poz. 87).

Instytucja rozwodu została recypowana przez ustawę z 27.6.1950 r. – Kodeks rodzinny (Dz.U. Nr 34, poz. 308 ze zm.). W myśl przepisu art. 29 § 1 KR, jeżeli między małżonkami nastąpił **z ważnych powodów** zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, żeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód. Jednakże według art. 29 § 2 KR rozwód **nie jest dopuszczalny**, gdyby dobro małoletnich dzieci miało skutek tego cierpieć.

Ponadto według art. 30 § 1 KR rozwód **nie może być orzeczony**, jeżeli żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód. Regulację tę łagodzi art. 30 § 2 KR, według którego mimo braku tej zgody sąd, mając na względzie interes społeczny, może orzec rozwód w wypadkach wyjątkowych, jeżeli małżonkowie pozostają w **długotrwałym rozłączeniu**.

Z dniem 1.1.1965 r. wszedł w życie Kodeks rodzinny i opiekuńczy wprowadzony ustawą z 25.2.1964 r. (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 2082 ze zm.). Z tym też dniem stracił moc Kodeks rodzinny (art. I i II § 1 i 2 pkt 1 ustawy z 26.2.1964 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. Nr 9, poz. 60).

Nowy Kodeks rodzinny i opiekuńczy w stosunku do dotychczasowych przepisów wprowadził pewne zmiany w zakresie regulacji instytucji rozwodu, a mianowicie:

- 1) pominął jako przesłankę rozwodu „**ważne powody**” rozkładu pożycia (art. 56 § 1 KRO);
- 2) przyjął dodatkową negatywną przesłankę rozwodu – **sprzeczność z zasadami współżycia społecznego** (art. 56 § 2 KRO);
- 3) w miejsce pojęcia interesu społecznego jako wyjątku od zasady niedopuszczalności orzeczenia rozwodu na żądanie małżonka wyłącznie winnego rozkładowi pożycia wprowadził pojęcie „**sprzeczności z zasadami współżycia społecznego**” (art. 56 § 3 KRO).

Zmiany
wprowadzone
przez KRO

Część I. Materialnoprawne podstawy rozwodu

Instytucja rozwodu, obowiązująca w polskim prawie rodzinnym, nie stoi w opozycji do **zasady trwałości małżeństwa**, stanowi jedynie wyjątek od tej zasady. Przyjęcie dozgonnej nierozzerwalności związku małżeńskiego (w XII–XVI w. w Europie, w latach 1816–1884 we Francji) nie sprawdziło się. Praktyka wskazuje, że rozwiązanie małżeństwa przez rozwód jest niejednokrotnie tzw. **mniejszym złem**, aniżeli sztuczne utrzymanie patologicznego związku małżeńskiego. Nie może budzić wątpliwości, że zarówno państwo, jak i społeczeństwo są zainteresowane w utrzymaniu trwałości związku małżeńskiego, zwłaszcza gdy pochodzą z niego dzieci. W trwałym bowiem i harmonijnym małżeństwie istnieją największe szanse prawidłowego wychowania dzieci i młodzieży, rozwijania ich uzdolnień, kształtowania charakterów i przygotowania do pracy dla dobra społeczeństwa (uchw. SN z 9.6.1976 r., III CZP 46/75, OSNCP 1976, Nr 9, poz. 184).

Należy podkreślić, że rozwiązanie małżeństwa przez rozwód dotyczy małżeństwa zawartego **przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego** (art. 1 § 1 KRO), przed konsulem (art. 34 pkt 12 ustawy z 25.6.2015 r. – Prawo konsularne, Dz.U. z 2015 r. poz. 1274) oraz małżeństwa zawartego **przed duchownym** zgodnie z przepisem art. 1 § 2 KRO. Jednak w tym ostatnim wypadku rozwiązaniu przez rozwód ulega **wyłącznie** małżeństwo podlegające prawu polskiemu (małżeństwo świeckie), a nie małżeństwo podlegające prawu wewnętrznemu Kościoła katolickiego lub innego związku wyznaniowego.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy stosuje przesłanki rozwodu, wprowadzając jedną pozytywną oraz trzy negatywne przesłanki rozwodu.

Przesłankę pozytywną stanowi **zupełny i trwały rozkład pożycia małżonków** (art. 56 § 1 KRO).

Do przesłanek negatywnych należą:

- 1) dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków (art. 56 § 2 KRO);
- 2) sprzeczność żądania rozwodu z zasadami współżycia społecznego (art. 56 § 2 KRO);
- 3) wyłączna wina małżonka żądającego rozwodu (art. 56 § 3 KRO).

Rozwód
małżeństwa
świeckiego

Przesłanka
pozytywna

Przesłanka
negatywna

Z kolei do przyczyn **rozkładu pożycia małżeńskiego** można zaliczyć: niewierność małżeńską, nadużywanie alkoholu, uzależnienie od narkotyków lub dopalaczy, uzależnienie od Internetu albo gier multimedialnych, negatywny stosunek do członków rodziny małżonka, nieporozumienia na tle finansowym, niezgodność charakterów, niedobór seksualny, dłuższą nieobecność, różnice światopoglądowe i inne (por. *A. Malicki, J. Naulak*, *Rozwód – refleksje prawno-społeczne*, Pal. 2003, Nr 9–10, s. 85).

Rozdział II. Przyczyny rozkładu pożycia małżeńskiego

1. Przyczyny rozkładu pożycia. Przebaczenie

Pominięcie w art. 56 § 1 KRO przesłanki ważnych powodów rozkładu pożycia, która obowiązywała pod rządami KRO (art. 29 § 1), nie oznacza, że sąd nie jest obowiązany do wszechstronnego wyjaśnienia, jakie były **przyczyny rozkładu pożycia**, tj. jakie okoliczności doprowadziły do jego powstania. Ustalenie tych okoliczności jest przede wszystkim niezbędne dla **oceny charakteru i stopnia** rozkładu pożycia, zwłaszcza z punktu widzenia jego trwałości, stanowiąc w myśl art. 56 § 1 KRO konieczny warunek jego dopuszczalności (uchw. SN z 18.3.1968 r., III CZP 70/66, OSNCP 1968, Nr 5, poz. 77).

Ustalenie przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego może też mieć istotne znaczenie dla oceny, czy żądanie rozwodu nie jest w okolicznościach danej sprawy **sprzeczne z zasadami współżycia społecznego** lub też czy z żądaniem rozwodu nie występuje małżonek **wyłącznie winny** rozkładowi pożycia. Ponadto ustalenie przyczyn rozkładu ma znaczenie dla ustalenia, czy odmowa drugiego małżonka wyrażenia zgody na rozwód nie jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

W. Stojanowska słusznie zwraca uwagę, że ustalenie przyczyn rozwodu pożycia małżeńskiego ma też istotne znaczenie przy ocenie, czy skutek rozwodu **nie ucierpi dobro wspólnych małoletnich dzieci** małżonków, a także któremu z rodziców **powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej**. Takie bowiem przyczyny rozkładu pożycia, jak alkoholizm, znęcanie się nad rodziną, zbrojenia seksualne

charakteryzują kwalifikacje wychowawcze rozwodzących się rodziców (W. Stojanowska, *Rozwód a dobro dziecka*, Warszawa 1979, s. 70).

Jest oczywiste, iż ustalenie przyczyn rozkładu pożycia ma też istotne znaczenie dla **ustalenia winy** w doprowadzeniu do rozkładu pożycia małżeńskiego. Należyte wyjaśnienie przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego jest również konieczne do rozstrzygnięcia, czy w konkretnym wypadku występują – i w jakim stopniu – negatywne przesłanki rozwodowe (D. Łukasik, *Przyczyny rozwodu czy rozkładu pożycia małżeńskiego*, AUWr PPIA 1976, Nr 7, s. 156).

Przyczyny rozkładu pożycia małżeńskiego można podzielić na **przyczyny zawinione i niezawinione** oraz takie, które mogą być zawinione lub niezawinione, w zależności od konkretnego wypadku.

Do **przyczyn zawinionych** należą m.in.:

- 1) alkoholizm i uzależnienia od innych używek;
- 2) agresja;
- 3) groźba;
- 4) nieetyczne postępowanie;
- 5) nieróbstwo;
- 6) niewierność;
- 7) niegospodarność;
- 8) nieporozumienia na tle seksualnym;
- 9) odmowa wzajemnej pomocy;
- 10) opuszczenie współmałżonka;
- 11) uzależnienie od Internetu albo gier multimedialnych;
- 12) zaniedbywanie współmałżonka;
- 13) zaniedbywanie rodziny;
- 14) zły stosunek do rodziny współmałżonka;
- 15) odmowa współżycia płciowego.

Do **przyczyn niezawinionych** należą m.in.:

- 1) choroba;
- 2) choroba psychiczna, inne zaburzenia psychiczne i niepełnosprawność intelektualna;
- 3) niedobór seksualny;
- 4) niezgodność charakterów i umysłowości.

Do **przyczyn, które mogą być zawinione lub niezawinione**, należą m.in.:

- 1) bezpłodność;

Ustalenie winy

Przyczyny
zawinione
rozkładu pożycia

Przyczyny
niezawinione
rozkładu pożycia

Przyczyny
zawinione lub
niezawinione
rozkładu pożycia

- 2) niewłaściwe zachowanie się rodziny współmałżonka;
- 3) różnica światopoglądów;
- 4) różnica wieku;
- 5) wady oświadczenia woli.

(zestawienie przyczyn rozkładu pożycia m.in. zob. *Z. Krzemiński*, *Rozwód*, Kraków 1997, s. 19 i n.; *W. Stojanowska*, *Rozwód a dobro dziecka*, s. 71 i n.; *K. Dąbrowski*, *Przesłanki rozvodu*, *Studenckie Zeszyty Naukowe UMCS* 2002, Nr 8, s. 19 i n.).

2. Zawinione przyczyny rozvodu

2.1. Alkoholizm i inne uzależnienia od używek

Uzależnienie
alkoholowe

Obecnie przyjmuje się definicję **uzależnienia alkoholowego** jako „wszelki sposób picia, który wykracza poza miarę tradycyjnego i zwyczajowego albo poza ramy obowiązującego, przyjętego w całej społeczności picia towarzyskiego, bez względu na czynniki etiologiczne, które do takiego zachowania prowadzą, i niezależnie od zakresu, w jakim te czynniki etiologiczne zależą od okoliczności, konstytucji oraz od nabytych czynników fizjopatologicznych i metabolicznych” [*T. Kulisiewicz*, *Uzależnienia alkoholowe*, Warszawa 1982, s. 25; *A. Pietrzyk*, *Nadużywanie alkoholu jako czynnik warunkujący rozkład pożycia małżeńskiego*, w: *J.M. Stanik* (red.), *Uzależnienie alkoholowe – psychologiczne i psychiatryczne problemy w ekspertyzach sądowych i terapii. Materiały III Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej w Branicach 18–20.10.1984*, Katowice 1986, s. 133].

Alkoholizm należy do **najczęściej występujących przyczyn** rozkładu pożycia małżeńskiego (*W. Stojanowska*, *Rozwód a dobro dziecka*, s. 99). W literaturze trafnie stwierdzono, że alkoholizm jest jednym z największych burzycieli ładu i szczęścia rodzinnego (*E. Rosset*, *Rozwody*, Warszawa 1986, s. 322).

Skutki
alkoholizmu

W sferze zachowania społecznego alkoholizm prowadzi do **zaniechania obowiązków rodzinnych i zawodowych**. Konsekwencją tego jest obniżenie poziomu pracy i często absencja itp. Ponadto alkoholizm prowadzi do rozkładu pożycia rodzinnego, niejednokrotnie do demoralizacji nieletnich, zagrożenia spokoju i bezpieczeństwa

otoczenia (A. Pietrzyk, Nadużywanie alkoholu jako czynnik warunkujący rozkład pożycia małżeńskiego, s. 134).

Alkoholizm, zwłaszcza w dłuższym okresie, prowadzi do stopniowego zaniku więzi rodzinnej, a w rezultacie do rozkładu pożycia małżeńskiego. Jednocześnie ma on **destrukcyjny wpływ na dzieci** małżonków, zwłaszcza małoletnie (K. Dąbrowski, Przesłanki, s. 19).

Podobnie rzecz się ma z innymi nałogami, zwłaszcza z **narkomanią**.

Sąd Najwyższy zwrócił uwagę na to, że nadużywanie alkoholu stanowi przyczynę dopuszczenia się **zniewag słownych** oraz **naruszeń nietykalności współmałżonka** (z uzasad. wyr. SN z 6.5.1997 r., I CKN 86/97, Legalis). W orzecznictwie podkreśla się też, że niejednokrotnie dochodzi do nieuzasadnionych zarzutów pod adresem współmałżonka, np. urojonych zdrad małżeńskich (z uzasad. wyr. SA w Katowicach z 25.2.1998 r., I ACa 729/97, OSA 1998, Nr 11–12, poz. 49; z uzasad. wyr. SA w Poznaniu z 10.2.2004 r., I ACa 1422/03, Wok. 2005, Nr 2, s. 46).

Podobne skutki pociągają za sobą **inne uzależnienia**, w szczególności uzależnienie od dopalaczy albo lekomania.

Wszelkie uzależnienia prowadzą do zaniku zainteresowania rodziną, współmałżonkiem oraz dziećmi i do zaniku więzi rodzinnych. Skutkiem uzależnień często są awantury, rękoczynny, zdrady małżeńskie, pogarszanie się sytuacji materialnej rodziny, a w skrajnych wypadkach nawet doprowadzanie rodziny do nędzy.

2.2. Agresja

Agresja **wobec współmałżonka i rodziny** stanowi jedną z głównych przyczyn rozkładu pożycia małżeńskiego.

Agresja może przejawiać się w formie **werbalnej oraz fizycznej**, często agresywne zachowanie współmałżonka wynika ze wzburzenia emocjonalnego i wskutek tego reagowanie jest impulsywne, brutalne i agresywne, niejednokrotnie pozbawione kontroli swoich zachowań i przewidywania jego skutków (por. wyr. SN z 24.5.2005 r., V CK 646/04, Legalis).

Porywczność, postawy egocentryczne i ambicjonalne oraz nieumiejętność rozwiązywania konfliktów może występować u obu

Agresja werbalna
i fizyczna

Część I. Materialnoprawne podstawy rozvodu

małżonków, co usprawiedliwia obarczanie winą rozkładu pożycia małżeńskiego obojga małżonków (por. wyr. SN z 5.11.1999 r., III CKN 799/99, Legalis).

Przedłużający się konflikt małżonków jest dla ich dzieci przeżyciem negatywnym, godzącym w poczucie stabilności, co wyklucza odmowę orzeczenia rozvodu ze względu na dobro wspólnych małoletnich dzieci (*K. Dąbrowski, Przesłanki, s. 19*).

Sąd Najwyższy przyjął, że reakcja jednego z małżonków w formie ciężkich zniewag na nieodpowiednie zachowanie się drugiego małżonka jest **niedopuszczalna**. Nawet w wypadku cudzołóstwa jednego z małżonków drugi z nich staje się winnym spowodowania rozkładu pożycia małżeńskiego, jeżeli przez ciągłe zniewagi zatruwał życie popełniającemu cudzołóstwo małżonkowi (orz. SN z 29.3.1949 r., WaC 298/48, DPP 1949, Nr 10, s. 54).

Sąd Najwyższy podkreślił również, że reakcja jednego z małżonków na niezgodne z obowiązkami małżeńskimi postępowanie drugiego małżonka **nie może przekraczać pewnych dopuszczalnych granic**. Granice te należy określać na podstawie zasad współżycia społecznego, a więc w odwołaniu się od ustalonych **norm o charakterze moralnym, obyczajowym**, do tego co jest słuszne, przyzwoite i zgodne z poczuciem sprawiedliwości (wyr. SN z 23.4.1997 r., I CKN 78/97, Legalis, za: *J. Gudowski, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Orzecznictwo, Kraków 1998, s. 229*).

W orzecznictwie słusznie przyjmuje się, że nie można wymagać, żeby kobieta, której zdrowie, a może nawet i życie było w nieustannym zagrożeniu przez niedające się przewidzieć niekontrolowane wybuchy agresji fizycznej ze strony męża, nie opuściła wspólnego z nim mieszkania pod groźbą obarczenia jej winą rozkładu pożycia. Każdy ma prawo do **bezpieczeństwa osobistego** w swoim domu i **bezpieczeństwa swoich małoletnich dzieci** (wyr. SN z 5.12.1997 r., I CKN 597/97, OSN 1998, Nr 6, poz. 99; wyr. SA w Katowicach z 13.5.2005 r., I ACa 2184/04, Legalis).

Przejawy agresji występują również po stronie kobiety – małżonki. Na przykład zdarza się, że małżonka swoim wybuchowym i agresywnym zachowaniem (charakterem) wywołuje awantury, podczas których dopuszcza się wobec męża agresji fizycznej i słownej, wielokrotnie ubliża mężowi, deprecjonuje jego pracę zawo-

Zasady
współżycia
społecznego

Agresja małżonki

dową, pogardliwie wyraża się o jego matce (por. uzasad. wyr. SN z 13.5.1998 r., II CKN 484/97, Legalis; uzasad. wyr. SA w Poznaniu z 10.2.2004 r., I ACa 1422/03, Wok. 2005, Nr 2, poz. 46; wyr. SN z 28.1.2004 r., IV CK 406/02, Legalis; uzasad. SN z 5.1.2001 r., V CKN 915/00, Legalis).

2.3. Groźba

Groźba, jako przyczyna rozkładu pożycia małżeńskiego, może przejawiać się zarówno w sferze **gróźb użycia przemocy fizycznej**, jak i **gróźb oddziałujących na sferę psychiczną**, np. groźenie doniesieniem do Urzędu Skarbowego o popełnieniu przez współmałżonka wykroczenia podatkowego, groźenie doniesieniem pracodawcy o popełnianych uchybieniach w pracy, groźenie rozgłoszeniem okoliczności intymnych dotyczących współmałżonka itp.

Stosowanie gróźb przez współmałżonka stanowi wyraz dysharmonii w pożyciu małżeńskim i w zależności od ich charakteru, skutków spełnienia groźby, częstotliwości – może mieć wpływ na wystąpienie i pogłębianie się rozkładu pożycia małżeńskiego. Należy przy tym podkreślić, że groźby mogą być obustronne.

Sąd Najwyższy uznał, że przy ocenie, czy groźba rzucona przez jednego z małżonka pod adresem drugiego małżonka mogła wpłynąć na rozkład pożycia stron, należy mieć na względzie nie tylko to, czy drugi małżonek mógł poczuć się tą groźbą zagrożony, lecz przede wszystkim, czy użycie groźby może świadczyć o wrogim nastawieniu i jakie reakcje może wywołać u drugiego małżonka (orz. SN z 24.4.1951 r., C 735/50, NP 1951, Nr 12, s. 44). Na przykład reakcja żony polegająca na wyprowadzeniu się z domu wskutek używania pod jej adresem przez męża gróźb karalnych nie może być uznana za przyczynę rozkładu pożycia małżeńskiego (wyr. SA w Katowicach z 13.5.2005 r., I ACa 2184/04, niepubl.).

Groźba fizyczna
lub psychiczna

Stosowanie gróźb

2.4. Nieetyczne postępowanie

W myśl przepisu art. 23 KRO małżonkowie mają **równe prawa i obowiązki** w małżeństwie. Są obowiązani do wspólnego pożycia,

Część I. Materialnoprawne podstawy rozvodu

do wzajemnej pomocy i wierności oraz współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli.

Nieetyczne
postępowanie
małżonka

Wszelkie działania, a nawet zaniechania, które pozostają w kolizji z dyrektywą powyższego przepisu, można określić jako **nieetyczne postępowanie** małżonka. Nieetyczne zachowanie się małżonka zawsze będzie niezgodne z zasadami współżycia społecznego (dobrymi obyczajami).

W orzecznictwie podkreślano, że zasady współżycia społecznego (art. 5 KC) stawiają zachowaniu małżonków wobec siebie nawzajem i wobec rodziny drugiego małżonka większe wymagania niż postępowanie ludzi względem siebie obcych.

Dopóki małżeństwo trwa, obowiązuje małżonków **wzajemny szacunek i wzajemna pomoc** (art. 23 KRO). Zachowanie, które w stosunkach między obcymi ludźmi nie byłoby uznawane za naganne, może być między małżonkami uznawane za **szkodliwe** z punktu widzenia trwałości małżeństwa (wyr. SN z 25.8.1982 r., III CRN 182/82, Legalis).

Obowiązek
wzajemnej
pomocy

Nałożony przepisem art. 23 KRO **obowiązek wzajemnej pomocy** nabiera szczególnego znaczenia w niepomyślnych okolicznościach życiowych, w szczególności takich jak choroba. Porzucenie małżonka w ciężkiej chorobie, a więc wówczas, gdy potrzebuje on specjalnie troskliwej opieki i serdecznego współczucia, z reguły spotyka się ze sprzeciwem moralnym społeczeństwa (wyr. SA w Białymstoku z 24.6.1997 r., I ACr 162/97, OSA 1998, Nr 9, poz. 42).

Pobudki, jakimi kierował się jeden z małżonków, zawierając związek małżeński, mogą stanowić w całości okoliczności dotyczących pożycia stron istotny element do oceny, czy rozkład pożycia jest zupełny i trwały oraz czy nastąpił z ważnych przyczyn.

Obowiązek
wierności
i szczerości

Osoby, które łączą ze sobą wzajemną skłonność i które zamierzają zawrzeć ze sobą związek małżeński, powinny poczuwać się do obowiązku **wierności i szczerości**. Dlatego też utrzymywanie stosunków cielesnych z osobą trzecią przez jednego z przyszłych małżonków w okresie, gdy łączyły ich już więzy uczuciowe, poprzedzającym bezpośrednio zawarciu przez nich małżeństwa, nie jest zgodne z dobrymi obyczajami (orz. SN z 13.1.1953 r., C 1631/52, OSN 1954, Nr 1, poz. 9).

Wzajemna szczerłość, do której obowiązani są małżonkowie, nie sięga tak daleko, żeby obejmowała przeszłość każdego z nich, jeżeli ślady tej przeszłości nie znajdują odbicia w obecnej sytuacji życiowej małżonków (orz. SN z 11.11.1954 r., II C 1492/53, OSN 1955, Nr 3, poz. 62).

Za nieetyczne postępowanie należy również uznać **poniżanie** przez męża godności osobistej żony, polegające na odmawianiu jej równego poziomu życia w czasie, gdy nie pracowała zarobkowo, oraz na szykanowaniu jej, gdy podjęła pracę. Takie zachowanie powinno być traktowane za istotną przyczynę rozkładu pożycia małżeńskiego (por. orz. SN z 20.1.1954 r., I C 539/53, OSN 1954, Nr 4, poz. 86).

Gdy wina małżonka w rozkładzie pożycia jest następstwem naruszenia przez niego obowiązków wynikających z przepisów prawa rodzinnego recypujących akceptowane powszechnie zasady moralne (w szczególności art. 23, 24, 27 KRO), to jej uznanie nie wymaga ponadto oceny, że takie jego postępowanie jest naganne moralnie. Sięgnięcia do zasad moralnych wymaga natomiast ocena winy małżonka, gdy u podstaw bezprawności jego zachowania leży sprzeczność z zasadami współżycia społecznego (wyr. SN z 29.6.2000 r., V CKN 323/00, Legalis).

Za nieetyczne postępowanie oraz ważny powód rozkładu pożycia małżeńskiego należy też uznać **zatajenie przed drugim małżonkiem posiadania dziecka pozamałżeńskiego**. Obowiązek szczerości obejmuje bowiem wszystkie fakty z przeszłości z wyjątkiem tych, które nie znajdują już odbicia w istniejącej sytuacji małżonków. Odnosi się to również do **uprzedniego zawarcia ślubu** wyznaniowego z innym partnerem, jeżeli drugi małżonek jest wierzący (por. orz. SN z 19.6.1956 r., I CR 49/56, PiP 1956, Nr 12, s. 1106; *J. Gwiazdomorski*, Przegląd orzecznictwa, PiP 1964, Nr 5–6, s. 841 i n.).

Za trafne należy uznać stanowisko, że **zmianę wyznania** przez jednego z małżonków i zmianę wyznania dzieci bez akceptacji drugiego z małżonków można uznać za zawinienie w rozkładzie pożycia małżeńskiego, zwłaszcza gdy ze zmianą jest też związana zmiana tradycji rodzinnych i gdy powstała w związku z tym sytuacja ma wpływ na życie małżeńskie (wyr. SA w Katowicach z 25.2.1998 r., I ACa 729/97, OSA 1998, Nr 11–12, poz. 49).

Poniżanie

Dziecko
pozamałżeńskie

Upřednie
zawarcie ślubu

Zmiana wyznania

W orzecznictwie wyrażono też słuszny pogląd, że osoba, która zawiera związek małżeński z osobą mającą **nieletnie dzieci z poprzedniego małżeństwa**, jakkolwiek nie sprawuje prawnej pieczy nad nimi, powinna wspólnie ze współmałżonkiem starać się o ich utrzymanie i wychowanie. Uchybia tym obowiązkom małżonek, który zachowaniem swoim stwarza **warunki utrudniające** drugiemu małżonkowi wypełnienie obowiązku troski o fizyczny i duchowy rozwój dzieci tego małżonka z poprzedniego małżeństwa, w szczególności gdy bez uzasadnionych powodów **nie zgadza się na pobyt dzieci** we wspólnym domu lub doprowadza drugiego małżonka do oddania dzieci na wychowanie poza wspólnotę rodzinną. Złe obchodzenie się przez współmałżonka z dziećmi drugiego małżonka może stanowić ważną przyczynę rozkładu pożycia małżeńskiego (orz. SN z 7.3.1953 r., C 2031/52, OSN 1953, Nr 4, poz. 123).

Należy jednak podkreślić, że nieodpowiednie i sprzeczne z obowiązkami małżeństwa zachowanie się jednego z małżonków nie daje drugiemu małżonkowi podstawy do naruszania obowiązków małżeńskich, prowadzącego do rozkładu pożycia małżeńskiego bez poczytania mu tego naruszenia za winę (orz. SN z 26.11.1949 r., WaC 151/49, DPP 1950, Nr 3, s. 61).

Reakcja małżonka w formie **ciężkich zniewag** na nieodpowiednie zachowanie się drugiego małżonka jest niedopuszczalna i nie można przyjmować w tym zakresie żadnej kompensaty (orz. SN z 24.1.1951 r., C 667/50, OSN 1953, Nr 1, poz. 9).

Małżonkowi przysługuje uprawnienie do dozwolonej reakcji na niezgodne z obowiązkami małżeńskimi zachowanie się drugiego małżonka. Granice dopuszczalnej reakcji małżonka skrzywdzonego przez współmałżonka należy ocenić na podstawie konkretnych okoliczności sprawy i przy uwzględnieniu zasad współżycia społecznego. Reakcja małżonka pokrzywdzonego nawet niewłaściwa, może być usprawiedliwiona i niepoczytana za zawinioną współprzyczynę rozkładu pożycia (wyr. SA w Warszawie z 7.4.2017 r., I ACa 2434/15, Legalis). Oznacza to, że dopuszczalna reakcja na niewłaściwe postępowanie współmałżonka nie może wykraczać poza określone obiektywnie granice i nie może być w swym natężeniu niewspółmierna w stosunku do wagi przewinienia drugiej strony (wyr. SN z 25.5.1971 r., III CRN 105/71, Legalis).

2.5. Nieróbstwo

Nieróbstwo polega na **nieuzasadnionym i świadomym uchylaniu się przez współmałżonka od obowiązku pracy**. Może ono stanowić przyczynę rozkładu pożycia małżeńskiego, stanowi ono bowiem uchylanie się od obowiązku współdziałania dla dobra rodziny oraz wzajemnej pomocy, statuowanego w art. 23 KRO.

W szczególności zaś w myśl art. 27 KRO oboje małżonkowie obowiązani są, każdy według swych sił oraz swych możliwości zarobkowych i majątkowych, przyczynić się do zaspokajania potrzeb rodziny, którą przez swój związek założyli.

Obowiązek pracy współmałżonka **nie dotyczy** jednak osób niepełnosprawnych, chorych oraz z powodu podeszłego wieku niemożących podjąć pracy.

Sąd Najwyższy uznał, że takie zachowanie się małżonka, który będąc zdolny do pracy, bez dostatecznego usprawiedliwienia **nie pracuje wcale lub pracuje w stopniu wysoce niedostatecznym**, może być uznane za ważny powód rozkładu pożycia małżeńskiego, choćby małżonek ten dostarczał dostatecznych środków na utrzymanie rodziny z innych źródeł, np. z uprawiania spekulacji, ze stałych darów rodziny, z nagromadzonych uprzednio dużych zasobów, lub choćby sytuacja materialna rodziny (np. w związku z wysokimi dochodami drugiego małżonka) nie wymagała przyczyniania się tego małżonka do utrzymania rodziny. Takie zachowanie się małżonka będzie z reguły ważnym powodem rozkładu pożycia, jeżeli drugi małżonek na niewłaściwość tego zachowania zwrócił uwagę i domagał się jego zmiany (orz. SN z 9.3.1956 r., IV CR 36/55, OSN 1956, Nr 4, poz. 110; *J. Gwiazdomorski, Przegląd orzecznictwa, PiP 1964, Nr 5–6, s. 841 i n.*).

Trafnie też zwrócono w orzecznictwie uwagę, iż brak możliwości uzyskiwania „godziwych” wynagrodzeń nie stanowi przeszkody w uzyskiwaniu zarobków (wyr. WSA w Gliwicach z 19.2.2009 r., I SA/GI 874/08, niepubl.).

W stosunkach wiejskich żona ma obowiązek pomagania mężowi w miarę swych sił w **pracy w gospodarstwie** i nieuzasadnione uchylanie się od tego obowiązku może stanowić zawinioną przyczynę powstania rozkładu pożycia małżeńskiego (orz. SN z 25.3.1959 r., I CR 1218/57, RPEiS 1960, Nr 2, s. 404).

Uchylanie się od pracy

Wyjątki od obowiązku pracy

Praca w gospodarstwie

[Przejdź do księgarni →](#)